

TEACHING PROFESSION AND SKILLS WAYS TO BE A TEACHER

Alisher Berikbaev. GSU

Lecturer at the Department of Fine Arts and MG, Independent Researcher

Abstract:

The article provides a detailed analysis of the role of the teacher in society and the future, as well as the main components of his responsibility, professional competence and skills in the educational process.

Keywords:

Imagination, actor, speech, competence.

Аннотация:

В статье подробно анализируются роль педагога в обществе и будущем, его обязанности в образовательном процессе, базовая структура профессиональной компетентности и способы стать мастером

Ключевые слова:

воображение, актер, речь, компетентность

Ўқитувчи касби барча касблар орасида энг фахрлиси ва моҳияти жиҳатидан ниҳоятда жамият учун зарури ҳисобланади. Бу касб жамият ҳаёти, унинг барча жумбоқлари ҳақида ёшларга, уларни бутун ҳаёти давомида керак бўладиган билимларни беради. Ёш авлодни юксак ва олийжаноб фазилатлар билан қуроллантиради, кишилардаги нодонлик ва ёмон иллатлар билан курашишга ўргатади. Кишиларнинг ўтмишдаги тарихий тажрибаларини ёшларга ўтказиши. Бу борада жамиятимиз учун воситачилик қилади. Натижада жамиятимиз тараққиёти учун замин яратилади.

Ўқитувчининг бировларни ўқишга мажбур этиб ўргатиши ҳам, ўзини-ўзи мажбур этиши ҳам оддий иш эмас. Ҳамма гап шундаки, ҳамма ёшлар бир хил эмас. Бировлари ўқишга ўзлари ҳаракат қилсалар, бошқаларни мажбурлаш керак бўлади. Кўпчилик ҳолларда бир эмас, бутун бир жамоани мажбурлаш керак бўлади. Бундай ҳолларда ёшларни ишга жалб этиш, интизомли бўлишга эришиш айниқса оғир кечади. Мақсадга эришиш учун энг аввало шу жамоа орасида обрў қозонмоқ зарур. Ўқитувчилик касбининг яна бир муҳим хусусияти шундаки, у ўз тенгқурлари билан эмас, бошқа ёшдагилар билан ишлайди. Ўқитувчи билан болаларнинг ҳаётий тажрибалари, билимлари, дунёқарашларида анча фарқ бор. Бу эса уларни бир-бирларини тез тушуниб етишларига имкон бермайди. Шундай экан, ўқитувчи болаларни ёшлик хусусиятлари, дунёқарашлари, қизиқишлари, билим даражаларини яхши билиши керак бўлади. Шундагина унинг иши самарали кечиши мумкин.

Ўқитувчи касбининг яна бир муҳим жиҳати шундаки, бу касб кишига мамнунлик ва хурсандчилик келтиради. Бу мамнунлик, унга ўз фаолияти натижаларини кўрганида, ўз шогирдларини турмушда, илму-фан ва юксак мансабларни эгаллаганларида, ҳаётда ўз ўринларини топганликларида кўзга яққол ташланади. Шунда, ўқитувчилар ўз меҳнатларини зое кетмаганлигини ҳис этадилар.

Ўқитувчилик касбида истеъдод, маҳорат катта роль ўйнайди. Яъни ўқитувчиликда ўз касбига меҳр, қизиқиш, уни эгаллашга интилиш бўлиши лозим. Бу сифатлар кўпчилик ҳолларда болаларни севганда, болаларнинг шовқин-суронидан, жовдираган кўзларидан завқлангандагина намоён бўлади. Муаллимлик истеъдоди уни туғма бўлишлигини билдирмайди, шунга қарамасдан, у кишиларда ёшлигидан, очик ёки берк ҳолда пайдо бўлади.

Шуни ҳам қайд қилиш лозимки, ўқитувчи ишининг мураккаблиги шундаки, у ҳам таълим ҳам тарбия беради. Бу эса ўқитувчидан кўп вақт, масъулият ва ижодкорликни талаб этади.

Ўқитувчи болаларнинг тасвирий санъатдан билим ва малакалари ҳақида тасаввурга эга бўлиш билан бирга, уларнинг соғлиги, психик хусусиятлари, қизиқишлари, одоби, уйдаги шарт-шароитлари, уларнинг ота-оналари ҳақида етарлича маълумотга эга бўлиши лозим. Шу билан бирга болаларнинг уйларига тез-тез бориб туриши, болалар ҳақида уларнинг ота-оналари билан мулоқотда бўлиб туриши педагогик фаолиятнинг самарадорлигини янада оширади.

Юқорида қайд қилинганидек, тасвирий санъат ўқитувчиси болаларнинг психологик хусусиятларини яхши билгандагина у кутилган натижаларга эриша олади. Бу нарса кўпроқ ўқитувчининг кузатувчанлигига боғлиқ. У фақат теварак-атрофдаги воқеа ва ҳодисаларнигина эмас, болаларда ва уларнинг ҳаракатларида содир бўлаётган жараёнларни кузатиб бориши, улардан тегишли хулосалар чиқариб олишлари, шунга яраша тегишли чоралар кўриши керак бўлади. Кузатувчан ўқитувчи бир вақтнинг ўзида жуда кўп жараёнларни ҳаёлидан ўтказди. Хусусан, дарс бераётганда, қайси бола нима ҳақида ўйлапти, нега шундай ҳаракатлар қилапти, рост гапираяптими ёки ёлғонми, қайси болаларга ёрдам бериш керак-у, қайсинисига шарт эмас, қайси болалар машғулотга қизиқаяптилар, қайсилари йўқ в.б.

Ўқитувчининг хотираси яхши бўлмаса, у ўқитувчилик қилиши мумкин эмас. Акс ҳолда, болалар ўртасида зиддиятларни келиб чиқиши табиийдир. Ўқитувчи машғулот жараёнида кўп қиррали фикр юритади. Биринчидан, болаларга бериш керак бўлган билимларни хотирлайди, иккинчидан бериладиган билимларни енгил ва тез етказиш йўллари ҳақида ўйлайди, учинчидан болалар берилаётган билимларни ўзлаштираяптиларми ёки йўқми? Ўқитувчининг бундай ақлий фаолияти тафаккур деб юритилади. Бу нарса ўқитувчининг тафаккури ҳар жиҳатдан ривожланган бўлишини кўрсатади. Агарда бола ўқув материални яхши ўзлаштирадими, унинг сабабларини излаши, шу мақсадда, у билан суҳбатлашиши, уни кузатиши, ота-оналари билан мулоқотда бўлиши керак бўлади. Бу эса ўқитувчининг тўхтовсиз ўйлаши, таълим жараёнларини такомиллаштириб боришини талаб этади.

Ўқитувчининг психик жараёнларидан ҳисобланган тасаввур, унинг фаолиятида муҳим роль ўйнайди. Агарда унинг бу хусусияти яхши ривожланган бўлса, у машғулотларда нарсалар ва ҳодисаларнинг ўлчови, шакли, ранги, тузилиши, ҳолати, ҳаракати кабиларни тезда ва жонли тасаввур этиб, уларни болалар онгига осонгина етказиши олади. Натижада, унинг болаларга берадиган маълумот ва тушунчалари ишонарли чиқади. Тасаввури яхши ривожланган ўқитувчилар ўзларининг гаплари болаларга қандай таъсир кўрсатиши, қандай фикр туғилишини олдиндан била оладилар ва шунга яраша ўзларини тайёрлайдилар.

Ўқитувчи фаолиятида нутқ бениҳоят катта роль ўйнайди. Нутқи йўқ ўқитувчининг болаларга таълимий ҳам, тарбиявий таъсири ҳам юқори бўлмайди. Нутқ орқали у санъат асарлари юзасидан суҳбат, мунозара қилиши мумкин. Ўз нутқида ўқитувчи фақат лексика, фонетика, талаффуз, гап тузиш, урғуларни жой-жойига қўйиши билан чегараланиб қолмасдан балки, унинг таъсирчанлиги ва ифодали бўлишига эътибор бермоғи лозим. Шунингдек, бу нутқ тушунарли ва болаларнинг ҳиссиётига таъсир кўрсата оладиган, мароқли, жонли, аниқ, равшан, сермазмун бўлгандагина яхши самара беради. Лекин, бу нутқни ашулага айлантириб юбориш керак эмас. Нутқ зерикарли, узундан-узун, ҳаддан зиёд баланд ёки паст, бир хил оҳангда бўлмаслиги лозим. Бундай нутқлар болаларни эътиборини сусайтириши ёки асабийлаштириши мумкин. Нутқ керак жойида баландроқ ёки пастроқ оҳангда бўлгани маъқул.

Ўқитувчи “актёр” бўлиши лозим дейишади. Чунки синфда турли хил вазиятлар пайдо бўлади. Болалар ўртасида ёки ўқитувчи ва болаларнинг ўрталарида шундай оғир вазиятлар бўлиб қолганда, унинг актёрларга хос хислатлари ёрдам беради. Ўқитувчи бирор бўлган ёки бўлмаган воқеани сўзлаганда, уни фақат нутқ билан эмас, ҳатти-ҳаракатлари билан шундай

тушунтириши лозимки, болалар унинг бу гапларига ҳеч иккиланмасдан ишонсинлар ва тасаввур этсин.

Одатда ўқитувчи болалар каби ҳиссиётга бой бўлса яхши ўқитувчи бўлади. Яхши ўқитувчи болаларнинг қилаётган ибратли ишлари, яхши жавобларидан мамнун бўлибгина қолмай, балки, улардан қувонади, завқланади, уларга бўлган муҳаббати янада ошади. Муаллимлар болаларни севиб, уларни камчиликларига бефарқ бўлиб қолишлари, уларни ҳаддан ташқари эркалаб, талтайтириб юборишлари тўғри эмас. Акс ҳолда болаларда манмансираш, бошқаларни менсимаслик каби аломатлар пайдо бўлади. Муҳими шундаки, ўқитувчи, ўз ўқувчисининг муваффақиятидан қанчалик мамнун бўлмасин, қанчалик ҳиссиётлари жўш урмасин, у ўзининг ташқи ҳаракатлари, овозининг оҳанги билан ҳам ҳурсанлигини сездирмаслаги лозим. Акс ҳолда, болалар устозларнинг бу руҳий кечинмаларини суистемол қиладилар, манманлик, мақтанчоғлик каби салбий сифатларни ўзларига эп кўрадиган бўлиб қоладилар. Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш керакки кузатишлар ва тадқиқотлар шуни курсатяптики бўлажак ўқитувчи ўзига ишонч ва матонатли бўлиш билан бир қаторда касбий компетентликга эга бўлишини таъкидлаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Авлиякулов Н.Х. Замоनावий ўқитиш технологиялари. Ўқув қўлланма. -Т: 2001. – 68 с.
2. Авлиякулов Н.Х. Практические основы модульной системы обучения и педагогической технологии. Ўқув қўлланма - Бухара: 2001. - 99 с.
3. A.A.Berikbaev Annals of the Romanian Society for Cell Biology 3 (21), с.8965-8989
4. A.A.Berikbayev European Journal of Research volume 6 issue 1 2021 pages 3-10